

çer. Bir yerin māmurluğu, bakımlı ve düzenli oluşundan başka gelen gideninin ve ilgi göstereninin fazla oluşuyla da ilgilidir. Kur'an'da mâbedlerin imar edilmesi, maddî onarım ve bakımdan çok mânevî onarım demek olan zikir ve ibadet esasına bağlanmıştır (bk. el-Bakara 2/114; et-Tevbe 9/18-19). Bu sebeple beytülma'mûrun semada meleklerle ait bir mâbed veya dünyada bütün müslümanların mâbedini teşkil eden Kâbe olabileceği hususunda görüşler ileri sürülmüştür.

Beytülma'mûr ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Bu hadislerle göre Resûlullah'a mi'rac esnasında beytülma'mûr gösterilmiştir. Burası "yedinci semada melekler için inşa edilmiş, bir gelen bir daha gelmemek üzere her gün 70.000 meleğin ziyaret edip ibadette bulunduğu bir mâbeddir" (Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 6, "Menâkıbü'l-enşâr", 42; Müslim, "İmân", 259, 264; Nesâî, "Şalât", 1; Müsned, III, 149, 153; IV, 207, 209, 210). Beytülma'mûrun dördüncü veya altıncı semada olduğuna dair rivayetler de vardır.

Hz. Ali'nin de bir soru üzerine beytülma'mûru, gökte bulunan ve Kâbe'nin, yerdeki kutsiyetine benzer bir kutsiyete sahip olan, her gün 70.000 meleğin ziyaret edip namaz kıldığı, bir diğer adı da durâh olan bir yer, bir mescid olarak tanımladığı rivayet edilmektedir (Taberî, XXVII, 10).

Rebi' b. Enes'ten nakledilen bir görüşe göre beytülma'mûr, Hz. Âdem'den Hz. Nûh zamanına kadar Kâbe'nin yerinde bulunuyordu. Hz. Nûh, halkından hac maksadıyla onu ziyaret etmelerini istemiş, fakat onlar buna uymamışlardır. Meydana gelen bir su baskını üzerine de Kâbe hizasında dünya semasına yükseltilmiş olup onu her gün 70.000 melek ziyaret etmektedir ve bu durum sûr'un üfleneceği güne kadar devam edecektir (bk. Mâverî, IV, 110).

Hasan-ı Basrî'den gelen bir rivayete göre ise beytülma'mûr Kâbe'dir. Kâbe'nin "mâmur" diye nitelendirilmesinin sebebi, meskûn olması ve çok sayıda müslüman tarafından ziyaret edilmiş bulunmasıdır. Onun bu yorumu el-beytülma'mûrun yer aldığı âyetler dizisinin ifade ettiği genel anlama daha uygun düşmektedir. Çünkü Tûr sûresinin ilk altı âyetini oluşturan bu dizide önemleri sebebiyle üzerlerine yemin edilen şeyler (Tûr dağı, yazılmış kitap, gök, deniz) insanın duyularıyla idrak ettiği belli şeylerdir. Bunlar arasında yer alan beytülma'mû-

run da o tür nesnelerden olması daha uygun görünmektedir.

Tasavvufî eserlerde beytülma'mûrun zâhirî ve bâtinî olmak üzere iki delâleti olduğu kabul edilmektedir. Zâhirî delâleti, yedinci semada melekler tarafından mâmur hale getirilen ve durâh denilen bina, bâtinî delâleti ise Hakk'ın tecelli ederek mâmur eylediği mümin kalbidir.

BİBLİYOGRAFYA:

Müsned, III, 149, 153; IV, 207, 209, 210; Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 6, "Menâkıbü'l-enşâr", 42; Müslim, "İmân", 259, 264; Nesâî, "Şalât", 1; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), I, 49-51; Mâverî, *en-Nüket ve'l-uyûn* (nşr. Hıdır Muhammed Hıdır), Küveyt 1402/1982, IV, 110; Sehl et-Tüsterî, *Tefstrü'l-Kur'ân il'âzîm*, Kahire 1908, s. 94-95; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXVII, 10-11; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXVIII, 239; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 169-171; III, 438, 526; IV, 328; a.m.f., *Muḥâḍaratü'l-eberrâr*, İstanbul 1305, I, 400; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, İstanbul 1285, II, 467; *Tecrid Tercemesi*, X, 71; Elmallı, *Hak Dini*, VI, 4551; *el-Mu'cemü's-şâfi*, s. 226-228.

ABDURRAHMAN KÜÇÜK

BEYTÜLMİDRÂS

(بيت المدراس)

Yahudilerin dinî eğitim ve öğretim yaptıkları yer.

İbrânîce **bet (ha)- midraş** "çalışma evi" demektir. Midraş kelimesi Ahd-i Atîk'te "tefsir" anlamında kullanılmıştır (II. Tarihler, 13/22; 24/27). Kutsal metinlerin yorumlarını ihtiva eden eserlere de midraş denilmektedir. Bet (ha)-Midraş ise kutsal metinlerin incelenip açıklandığı yeri ifade etmektedir. Ezra tarafından kutsal metinlerin yazılıp halka okunması ile birlikte o metinlerin tefsir ve açıklaması faaliyeti de (midraş) başlamış, **midraş halakah** (ahkâmıla ilgili metinlerin tefsiri) ve **midraş haggadah** (tarihî ve ahlakî metinlerin tefsiri) tarzında devam etmiştir. Bu işin yapıldığı yerlere verilen ad olan bet (ha)-midraş ise (İslâmî literatürde Beytülmidrâs şeklinde Arapçalaştırılmıştır) ilk defa ikinci mâbed dönemi (m. ö. 515 ve sonrası) yahudi literatüründe "eğitim ve öğretim yeri" anlamında kullanılmıştır. Dinî vecibelerin yerine getirildiği mâbed ve sinagogun dışında Bet (ha)-Midraş müstakil ve mukaddes bir müessese kabul edilmiş, hatta "Tevrat'ın yüceltildiği bir yer" olarak görüldüğü için sinagoga üstün sayılmıştır. Bütün vakitlerini burada kutsal metinlerle meşgul olarak geçiren âlimlerin dışındaki şahısların bu yerde uyuması yasaklanmış,

sinagogda ibadetten sonra Bet (ha)-Midraş'a çalışmaya giden, ilâhî huzura girmeye lâyık kabul edilmiştir. Burası yahudi kutsal kitabının, yahudi hukukunun ve Yahudilik'le ilgili problemlerin araştırıldığı, tartışıldığı, herkese açık bir yerdî ve bir öğrenim merkezi olması hasebiyle toplumda yahudi kültürünün yayılmasına katkıda bulunuyordu.

Asr-ı saâdetde Medine yahudilerinde de bu müessese mevcuttu. Beytülmidrâs'ın yahudileri yönlendirici etkisini dikkate alan Hz. Peygamber oraya giderek yahudileri İslâm'a davet etmiş, bazan da ölçüsüz davranışları sebebiyle onları uyarmıştır. Zina eden iki yahudiye nasıl bir ceza vermek gerektiği yahudiler tarafından kendisine sorulduğu zaman da Beytülmidrâs'a gitmiş ve yahudileri Allah'ın kitabını kabul edip davet ederek zâniler hakkında recm cezası vermiştir. Aslında Tevrat'ta da yer alan bu hükmü inkâr eden yahudilerle ilgili olarak Âl-i İmrân sûresinin 23. âyeti nâzil olmuştur. Bu âyet dolayısıyla hemen hemen bütün müfessirler Beytülmidrâs'tan bahsederek hadiseyi nakledeleler. Hz. Ebû Bekir ve diğer bazı sahâbîlerin de Beytülmidrâs'a gidip yahudi âlimleriyle tartıştıkları bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Kâmus Tercümesi, "drs" md.; Müsned, II, 451; Buhârî, "Cizye", 6, "İkrâh", 2, "İ'tisâm", 18; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 552, 558-559, 564-565; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Şâkir), III, 217-218; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VII, 216-217; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), VI, 271; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1348, XV, 89-90; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 202, 614; II, 825, 1138; Abdülmennân Ömer, "Beytülmidrâs", *UDMİ*, V, 216-217; N. Efratî - A. Rothkoff, "Bet (ha)-Midrash", *EJd.*, IV, 751-752; M. D. Herr, "Midrash", *a.e.*, XI, 1507-1508.

AHMET ÖNKAL

BEYTÜLMUKADDES

(bk. KUDÜS).

BEYYÂNÎ

(البَيَّانِي)

Ebû Muhammed Kâsım b. Muhammed b. Kâsım el-Ümevî el-Beyyânî el-Kurtubî (ö. 276/890)

Endülü'sün tanınmış âlimlerinden, müctehid ve muhaddis.

Kurtuba yakınlarındaki Beyyâne'ye (Bana) nisbetle anılır. 220 (835) yılından sonra doğdu. Kurtuba'da öğrenim gördü ve ilim tahsili için Doğu'ya seyahatte

bulundu. İbn Abdülhakem, Müzenî, Rebî', Sahnûn b. Saîd, Hâris b. Miskîn, Yûnus b. Abdül'l-A'lâ es-Sadeî, İbrâhîm b. Münzir el-Hizâmî gibi İmâm Mâlik ve Şâfiî'nin tanınmış talebelerinden fıkıh ve hadis okudu. Kurtuba'da, aralarında Ahmed b. Hâlid (İbnü'l-Cebbâb), İbn Lûbâbe, Muhammed b. Abdülmelik b. Eymen ve kendi oğlu Muhammed b. Kâsım el-Beyyânî gibi tanınmış âlimlerin de bulunduğu birçok talebe yetistirdi. Yönetimi boyunca Emîr Muhammed b. Abdurrahman b. Hakem'in (852-886) resmî belgelerini düzenleme görevini yürüttüğünden "Sâhibü'l-vesâik" diye de anılmış olan Beyyânî 276 (890) yılının sonlarında vefat etmiştir. Bu tarihin 277 veya 278 olduğu da rivayet edilmektedir.

Derin bir fıkıh ve hadis bilgisine sahip olan Beyyânî devrin önde gelen fıkıh ve hadis otoriteleri arasında yer aldı. Hiçbir imamı taklit etmemekle birlikte daha çok Şâfiî mezhebine meylettiler, kendisinden fetva isteyenlere ise Endülüs'te yaygın bulunan Mâlikî mezhebine göre fetva verirdi. Genel biyografileri yanında yalnız Mâlikî veya Şâfiî âlimlerin biyografilerini ihtiva eden tabakat kitaplarına alınmış bulunması da bundan dolayı olmalıdır.

Beyyânî'nin kaynaklarda zikredilen en önemli eseri *el-İzâh fi'r-red 'ale'l-mukallidîn* olup bu eserini İbn Müzeyn, Muhammed b. Ahmed el-Utbî ve Abdullah b. Hâlid'e reddiye olarak kaleme almıştır. Ayrıca bir tefsiri ve haber-i vâhide dair bir eseri olduğundan da söz edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Paradî, *Târîhu 'ulemâ' il-Endelûs*, Kahire 1966, I, 355-357; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, Kahire 1386/1966, s. 329; Kâdî İyâz, *Terâtübü'l-medârik*, III, 442; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XIII, 327-330; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, II, 648; Sübkî, *Tabakât*, III, 344-345; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcî'l-müzeheb*, II, 143-144; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 310; Makkarî, *Nefhu't-tib*, II, 50-51; III, 171, 177; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 15-16; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VIII, 122.

HAMDİ DÖNDÜREN

BEYYÂSÎ

(البياسي)

Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Muhammed b. İbrâhîm el-Ensârî el-Beyyâsî (ö. 653/1255)

Endülüslü edip ve tarihçi.

14 Rebîülevvel 573'te (10 Eylül 1177) Ceyyân (Jaen) bölgesinde önemli bir şehir olan Beyyâse'de (Baeza) doğdu. Tahsil için Endülüs'ün büyük bir kısmını do-

laştı. Daha sonra Tunus'a yerleşerek Hafsî sultanlarının hizmetine girdi ve onlardan büyük ilgi gördü. Tunus'a geliş tarihi kesin olarak bilinmeyen Beyyâsî, 4 Zilkade 653'te (5 Aralık 1255) orada öldü.

Tarihçi İbn Saîd el-Mağribî, İşbîliye ve Tunus'ta derslerine katıldığı Beyyâsî'nin büyük bir tarihçi ve edebiyatçı olduğunu söyler. Beyyâsî Arap dili ve edebiyatını iyi biliyordu. Hamâset şiirlerini, Mütenebbî, Ebû Temmâm ve Maarî'nin divanlarını, Câhiliye ve İslâm dönemine ait diğer pek çok Arap şiirini ezberlemişti. Bağdatlı İsmâil Paşa, "İbnü's-Şeyh" başlığı altında, Beyyâsî ile Yûsuf b. Muhammed el-Belevî'yi (ö. 604/1207-1208) aynı şahıs zannederek ikisinin eserlerini de Belevî'ye nisbet etmiştir.

Eserleri. 1. *el-İ'lâm bi'l-hurûbi'l-vâkı'a fi şadri'l-İslâm*. Beyyâsî bu eserini Hafsî Emîri Ebû Zekerîyyâ Abdülvâhid için telif etmiştir. Eser Hz. Ömer'in ölümünden Velid b. Tarîf eş-Şârî'nin Hârûnürreşid'e isyanına kadar meydana gelen olayları kronolojik olarak anlatır. Bu şekliyle kitap geniş bir Emevî ve kısmen de Abbâsî tarihidir. İbn Hallikân eseri görüp incelediğini ve bu sahada yazılmış mükemmel bir kaynak olduğunu söyler. *el-İ'lâm* iki cilt olup eksik bir yazması Kahire'dedir (Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye, nr. 8739). 2. *Tezkîrû'l-âkıl ve tenbîhü'l-gâfil*. İsmi yanlış olarak *Tezkiretül-gâfil ve tenbîhü'l-câhil* şeklinde de kaydedilmiş olan (bk. Mahfûz, I, 172) ve günümüze ulaşmayan bu eser Endülüs'te Murâbitlar ve Muvahhidler'in hristiyan krallıklara karşı yaptıkları savaşları anlatır. İbn Hallikân, Ebû Yûsuf Ya'kûb el-Muvahhidî ve Yûsuf b. Tâşfîn'in biyografilerini verirken Beyyâsî'nin bu eserinden nakiller yapmıştır. Ayrıca İbn İzârî de *el-Beyânü'l-muğrib*'i yazarken onu kaynak olarak kullanmıştır. 3. *Târîh*. İbn Hayyân'ın *el-Mefîn* adlı altmış ciltlik tarihine yazdığı bir zeyil olup müellifin zamanına kadar gelen olayları ihtiva eder. Bu eser de günümüze intikal etmemiştir. 4. *Kitâbü'l-Hamâse*. Beyyâsî, Arap dili ve edebiyatına olan merakı sebebiyle, Arap şiirinin çeşitli devirlerine ve Endülüslü yeni şairlerin şiirlerine ait çeşitli örnekleri derlediği bu eserini Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'sinin usulünde tertip etmiştir. Eser *el-Hamâsetü'l-Mağribiyye* olarak da bilinir. Müellifin ayrıca ihtisar ettiği bu eser, başta İbn Hallikân olmak üzere pek çok müellife kaynak olmuştur. Eserin bazı nüshaları Gottha (nr. 13), Süleymaniye Kütüphanesi (Fâ-

tih, nr. 4079) ve Beyrut St. Joseph Üniversitesi Orientale Faculte dokümanları arasında (V, 505) bulunmaktadır.

Beyyâsî bu eserlerinden başka, yine Emîr Ebû Zekerîyyâ el-Hafsî için Gazzâlî'nin *el-Müstaşfâ*'sının hadislerini *tahrîc** ederek bir araya getirmiş, bunların sahih ve zayıf olanlarına işaret etmiştir. Ayrıca Ebû İshak ez-Zeccâc'ın *el-Emâlî*'sinin şerhi üzerine bir risâle yazmış, İbn Harîk'in belâgata dair risâlesini de şerhetmiştir. Bu şerhin 692'de (1293) istinsah edilen bir nüshası Fas'ta Zâviye-i Hamziyye külliyyatı içinde bulunmaktadır (Mahfûz, I, 173).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, II, 73; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 232; V, 39; VII, 7, 116, 117, 132, 238-244; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XXIII, 339; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 359; Makkarî, *Nefhu't-tib*, III, 181, 316-318, 390; VII, 34; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 262-263; Himyerî, *er-Rauzü'l-mi'târ*, s. 122; *Keşfü'z-zunûn*, I, 126-127; *Hediyetü'l-'arîfîn*, II, 554; Brockelmann, *GAL*, I, 424; *Suppl.*, I, 588-589; Ziriklî, *el-A'lâm*, IX, 329-330; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XIII, 327; a.mlf., *Mu'cemü muşannifi'l-kütübü'l-'Arabîyye*, Beyrut 1406/1986, s. 691; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 398; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifîn*, I, 171-173; Mihâil Avvâd, *Mahtûtâtü'l-mecma' il-ilmîyyi'l-'Irâkî*, Bağdad 1403/1983, III, 215-216; A. Huici Miranda, "Beyyâsâ", *El*² (İng.), I, 1150.

MEHMET AYKAÇ

BEYYİNE

(البينة)

Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan kesin delil anlamında kullanılan bir terim.

Beyyine "ayrılmak, uzaklaşmak ve ayırmak, uzaklaştırmak" mânasındaki *beyn* veya "açık seçik olmak, açık seçik hale getirmek" anlamındaki *beyân* kökünden sıfat olup "apaçık delil, hüccet, kesin belge" demektir. Kelimenin kökünde bulunan "ayrılmak" ve "açık seçik olmak" mânaları birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşır. Şöyle ki: Tamamen meçhul veya az çok kapalı olan bir bilgi konusu önce benzerleri arasından tefrik edilir, sonra da rahatlıkla bilinebilecek açık ve seçik hale gelir veya getirilir. Bu niteliği taşıyan bir husus tamamen veya kısmen bilinmeyen başka hususlara da kılavuzluk yaparak onların bilinmesini sağlar ve bu sebeple ona "doğruyu yanıltan, hakkı bâtıldan ayıran belge" anlamında beyyine denir.

Beyyine Kur'an-ı Kerim'de biri müzekker (beyyin) olmak üzere yirmi defa geç-